

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошцака
(наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Мінченко Дар'я Анатоліївна

Кандидат юридичних наук, магістр Лондонського університету Queen Mary, адвокат, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», начальник відділу міжнародних зв'язків

**ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ В АНГЛІЇ:
ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ**

Одним з ключових викликів, які постають перед Україною на шляху до євроінтеграції, є забезпечення ефективного виконання рішень Європейського суду з прав людини, винесених у справах проти України. У цьому контексті варто звернути увагу на досвід інших держав-членів Ради Європи, зокрема Великої Британії, яка має тривалу репутацію «good complier» рішень ЄСПЛ.

Досвід Великої Британії в реалізації рішень ЄСПЛ може слугувати корисним прикладом, зокрема через свій дуалістичний підхід до міжнародного права та механізми, що забезпечують виконання рішень Суду.

Особливістю правової системи Великої Британії є те, що в Сполученому Королівстві, на відміну від України, не діє принцип пріоритету норм міжнародного права над національним законодавством. Правова система Великої Британії надає пріоритет національному праву, у зв'язку з чим міжнародні норми мають бути імплементовані в національне законодавство, і не мають пріоритету над внутрішніми нормами. Якщо національне законодавство суперечить міжнародним

зобов'язанням, британські суди зобов'язані дотримуватися національних норм, навіть якщо це суперечить міжнародним угодам. Проте, у разі, якщо норми національного законодавства є неоднозначними, суди можуть використовувати інтерпретаційні принципи, щоб забезпечити сумісність національних норм з міжнародними зобов'язаннями. Цей підхід дозволяє зберігати суверенітет держави, проте він також створює певні виклики у реалізації міжнародних стандартів.

Ще до того, як Європейська конвенція з прав людини стала частиною внутрішнього законодавства Великої Британії, лорд Бінгем стверджував, що вона відігравала певну роль у тлумаченні неоднозначних законодавчих положень, керуючи реалізацією дискреційних повноважень, та впливаючи на розвиток загального права [1]. Тобто ще до того, як права, що захищаються Європейською конвенцією з прав людини, були включені до законодавства Великої Британії шляхом прийняття Акту про права людини 1998 року (Human Rights Act 1998) [2], вплив Конвенції вже був значним, судді не тільки демонстрували готовність тлумачити національне законодавство у світлі міжнародних договорів з прав людини, але й часто вважали себе зобов'язаними робити це» [3]. Значною мірою цей розвиток був також зумовлений дискурсом між судами Великої Британії та ЄСПЛ. Приймаючи рішення з питань британського права Європейський суд з прав людини надавав британським судам можливість використовувати рішення Страсбурзького суду для розробки власної аргументації [4].

Ефективність Європейського суду з прав людини як з правової, так і з політичної точки зору у виявленні порушень індивідуальних прав у Великій Британії стала основним фактором у рішенні перенести основну відповідальність за захист індивідуальних прав у внутрішню сферу шляхом ухвалення Акту про права людини 1998 року. Занепокоєння тим, що традиційні методи захисту прав людини у Великій Британії були неефективними, було «підкріплене сприйняттям того, що Європейський суд з прав людини з тривожною частотою визнає Сполучене Королівство порушником [ЄСПЛ]» [5].

Акт про права людини 1998 року, який набув чинності в жовтні 2000 року, вперше зробив доступним засіб захисту від порушення норм Європейської конвенції з прав людини в судах Великої Британії. Цей акт зобов'язує всі органи державної влади діяти у відповідності до Конвенції та тлумачити національне законодавство так, щоб уникати конфліктів з міжнародними зобов'язаннями. Крім того, суди мають право використовувати рішення ЄСПЛ як прецеденти, що зобов'язує їх враховувати ці рішення при ухваленні власних рішень. Це забезпечує послідовність у застосуванні норм прав людини в судовій практиці [2].

З моменту набуття чинності Актом про права людини 1998 р. кількість заяв у ЄСПЛ до Великої Британії стала дедалі меншою. За чисельністю населення Велика Британія має найнижчий показник кількості заяв серед усіх держав-членів: у 2022 році він становив 3,6 на мільйон, тоді як для всіх держав-учасниць Конвенції разом він становив 54,4 на

мільйон. Кількість судових рішень і негативних рішень залишається низькою. Наприкінці 2022 року Велика Британія була відповідальною за 14 (0,23%) із 6 112 справ, що перебували на розгляді Комітету міністрів [6].

Хоча найбільшою рушійною силою підвищення рівня дотримання прав людини у Великій Британії вважається Акт про права людини 1998 року та втілення прав, передбачених Європейською конвенцією з прав людини, у національне законодавство, слід зазначити кілька моментів.

По-перше, той факт, що суди Великої Британії тепер зобов'язані розглядати питання прав людини через призму прав, захищених Конвенцією, означає, що в національних судах з'явилося більше можливостей для розгляду скарг за Конвенцією. Це, в свою чергу, також дозволяє національним судам розвивати діалог з Страсбурзьким судом [7].

Також для ефективної імплементації рішень ЄСПЛ у Великій Британії створюються консультативні комітети та робочі групи. Ці органи складаються з експертів у сфері прав людини, юристів і представників громадськості. Вони аналізують рішення ЄСПЛ і надають рекомендації щодо внесення необхідних змін до законодавства або практики.

По-друге, не слід недооцінювати політичну важливість і силу рішень Європейського суду з прав людини, що підлягають виконанню. Як показала суперечка між Парламентом Великої Британії та Європейським судом з прав людини щодо голосування ув'язнених у справі *Hirst v United Kingdom (No.2)* (заява 74025/01), дуже важко

протистояти юридичному та політичному тиску негативного рішення Суду, навіть якщо політичні «червоні лінії» вже проведені [8].

У цій справі ЄСПЛ постановив, що Британія порушила права ув'язнених на участь у виборах, забороняючи голосування. Рішення ЄСПЛ викликало дискусії в британському суспільстві та політиці, а також спричинило неоднозначні реакції щодо внесення змін до виборчого законодавства. У 2017 році право голосувати на виборах було надано ув'язненим, яких звільнено на підставі тимчасового дозволу, та ув'язненим, які очікують судового розгляду, цивільним ув'язненим і правопорушникам, які перебувають під домашнім арештом [9].

Ця справа стала важливим прикладом того, як Велика Британія підходить до імплементації рішень ЄСПЛ: навіть за відсутності автоматичного виконання, уряд Британії розглядає та обговорює шляхи досягнення компромісів. Але незважаючи на тиск з боку Ради Європи, британський парламент все ще обережно підходить до внесення змін до законодавства, що підкреслює автономність у питаннях імплементації.

Окрім того, існує механізм внесення змін до законодавства, шляхом прийняття відповідних наказів – remedial orders згідно ст. 10 Акту про права людини 1998 року. Цей механізм дозволяє уряду оперативно виправляти прогалини у законодавстві, що суперечать вимогам Конвенції. Якщо суд встановлює, що певна норма є неправомірною з точки зору прав людини, уряд може видати Наказ про внесення змін, щоб усунути цю несумісність. Такі накази можуть бути використані для внесення

змін як до первинного, так і до вторинного законодавства, і можуть стосуватися будь-яких дій, необхідних для усунення несумісності з правами, передбаченими Конвенцією. Проекти таких наказів розглядаються Спільним комітетом з прав людини, а потім повинні бути схвалені обома палатами парламенту, щоб стати законом. Термінові накази можуть видаватися без попереднього розгляду, але вони втрачають силу закону, якщо не будуть схвалені обома палатами протягом 120 днів з моменту внесення до розгляд Парламенту [2]. У випадках, коли рішення ЄСПЛ вимагають термінового реагування, цей механізм забезпечує швидке приведення законодавства у відповідність до міжнародних стандартів.

Таким чином, очевидно, що розробка механізму виконання рішень ЄСПЛ відіграє важливу роль у високому рівні дотримання прав людини у Великій Британії. Держава розробила свої внутрішні механізми захисту прав людини відповідно до тих, що передбачені Конвенцією, а характер рішень ЄСПЛ дозволив національним судам взаємодіяти зі своїми колегами в ЄСПЛ з питань права.

Нещодавно Верховний суд Великої Британії продемонстрував свою готовність тримати британську судову практику у прив'язці до тлумачення Конвенції [10], що ще раз підкреслило незмінну актуальність ЄСПЛ як орієнтира для національних судів. Науковці та судді вказують на відносно широкий вплив ЄСПЛ на цілу низку сфер, у тому числі на «тлумачення неоднозначних законодавчих положень, що визначають здійснення

дискреційних повноважень та впливають на розвиток загального права» [1].

Вивчаючи досвід Великої Британії, можна зробити висновок, що сильні судові або квазісудові механізми дотримання прав людини є важливими для забезпечення ефективності міжнародних договорів з прав людини.

Для України, яка також стоїть перед викликом виконання рішень ЄСПЛ, британський досвід може бути прикладом гнучкої системи імплементації. Використання спеціальних декларацій про несумісність або наказів про внесення змін, як у Британії, могло б стати ефективним механізмом для України. Це дозволить зберегти суверенітет та, водночас, підтримувати високі стандарти захисту прав людини. Законодавець може розглянути модель, за якої рішення ЄСПЛ виконуються не через автоматичну імплементацію, а через відповідні законодавчі акти, що враховують особливості національної правової системи, адже в Україні є низка системних проблем, які висвітлює Європейський суд з прав людини у своїх пілотних рішеннях.

Джерела:

1. R v Lyons [2003] 1 AC 976. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff8cb60d03e7f57ecd802>
2. Human Rights Acts 1998 c.42. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42>
3. Hunt M. Using Human Rights Law in English Courts. 1st ed. Hart Publishing, 1997. 464 p.
4. White S. The UK's Compliance with the ICCPR and ECHR: A Tale of Two Treaties. *International Courts*

versus Non-Compliance Mechanisms: Comparative Advantages in Strengthening Treaty Implementation / ed. by C. Voigt, C. Foster. Cambridge: Cambridge University Press, 2024. P. 314–333.

5. Vick D.W. The Human Rights Act and the British Constitution. *Texas International Law Journal*. 2002. Vol. 37, 2nd ed. P. 329-372.

6. Responding to human rights judgments. Report to the Joint Committee on Human Rights on the Government's response to human rights judgments 2022–2023. UK Ministry of Justice. November 2023. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/654cf01c014cc9000d677371/responding-human-rights-judgments-2022_2023.pdf

7. Amos M. The Dialogue between United Kingdom Courts and the European Court of Human Rights. *International and Comparative Law Quarterly*. 2012. Vol. 61(3). P. 557-584.

8. European Court of Human Rights. Case of Hirst v United Kingdom (no 2) (Application no. 74025/01). 2005. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-70442>

9. Oral Statement to Parliament: Secretary of State's Oral Statement on Sentencing. UK Government, 2 November 2017. URL: www.gov.uk/government/speeches/secretary-of-states-oral-statement-on-sentencing

10. R (AB) v Secretary of State for Justice [2021] UKSC 28. URL: <http://www.bailii.org/uk/cases/UKSC/2021/28.html>

Ключові слова: права, людини, захист прав людини, Європейська конвенція з прав людини, Європейський суд з прав людини.

ЗАКАЛЕНКО О.В.

Окремі аспекти права звернення до адміністративного суду в умовах воєнного стану..... 160

БОДИРЄВ Д.А., ПРИСТИНСЬКИЙ Б.О.

Сучасний досвід організації фізичної підготовки для стрільби з пістолета слабкою рукою у збройних силах країн НАТО..... 166

ПІДГОРОДИНСЬКА А.В.

До питання про гарантії здійснення адвокатської діяльності в кримінальному провадженні: сучасний стан і перспективи170

Секція № 3**Міжнародні механізми захисту прав людини****КОНОНЕЦЬ О.М., ТИМОШЕНКО Є.М.**

Міжнародні механізми захисту прав людини 179

КОНОНЕЦЬ О.М., ГЛУШКО К.В.

Механізми захисту прав біженців в період збройних конфліктів186

КОНОНЕЦЬ О.М., КОБЕРНИК Д.Б.

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану 192

КОНОНЕЦЬ О.М., ГОНЯНА К.В.

Право на справедливий суд як базова міжнародно-правова гарантія в процесі здійснення судочинства198

БОРЩЕВСЬКА О.М.

Межі дотримання прав людини щодо видозміни геному людини ... 203

ІВАНОВА Н.Г., БАСЮК В.В.

З Україною Європа змушена реформуватися (за матеріалами французької газети Le monde)..... 210

МАНУЇЛОВА К.В.

Роль міжнародного кримінального суду у розслідуванні та притягненні до відповідальності за воєнні злочини214

МІНЧЕНКО Д.А.

Виконання рішень ЄСПЛ у Великій Британії: приклад для України.....
.....219

СМИРНОВ М.І.

Міжнародні механізми захисту прав людини в період збройних конфліктів (в контексті співробітництва України з Міжнародним кримінальним судом).....227

ФЕДОРОВА Т.С., ГАЛІМСЬКА П.В.

Міжнародно-правові стандарти правоохоронної діяльності 234

ЩЕРБАК Г.Р., РАШКІВСЬКА М.В.

Міжнародні механізми захисту прав людини238

ЗУБАЙР А.

Діяльність управління ООН з прав людини в сфері менеджменту міжнародного бізнесу 243